

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดไว้ในมาตรา 42 ว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียน การสอน การวิจัยและการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมือง หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และมาตรา 43 ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดไว้ในมาตรา 6 ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้รักษารักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติรวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และมาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ในการจัดการศึกษานั้นเป็นการพัฒนาผู้เรียนทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีคุณธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขด้วยวิธีการที่หลากหลาย ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 21-22)

การปฏิรูปการศึกษาซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาประเทศให้ยั่งยืน จะสำเร็จลุล่วงได้ดีได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ร่วมกันพัฒนาในหลายด้าน

หลาย ๆ ประการพร้อมกัน การปฏิรูปการเรียนรู้เป็นด้านหนึ่งของการปฏิรูปที่ทุกฝ่ายเชื่อมั่นว่า หากได้ดำเนินการอย่างจริงจังแล้ว ผลสัมฤทธิ์ของการปฏิรูปการศึกษาจะเกิดขึ้นและคุณภาพ การศึกษาจะได้รับการพัฒนาขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543, หน้า ๓) ด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน การนำนโยบายสู่การปฏิบัติให้บรรลุ เป้าหมายบุคลากรทางการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะทำให้การปฏิรูปประสบผลสำเร็จ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ซึ่งแนวทางในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องนโยบาย ดังกล่าวคือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดกิจกรรมที่สอดคล้อง กับการดำรงชีวิตจริงเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้นักเรียนมี ส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นในการพัฒนาการเรียน การสอนให้ได้ตามมาตรฐานส่งผลให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดหมายของ หลักสูตร ซึ่งเกี่ยวข้องกับทฤษฎีพื้นฐานของการเรียนรู้ว่า ความสามารถในการเรียนรู้ของแต่ละคน แต่ละด้านแตกต่างกัน การพัฒนาความสามารถในด้านต่าง ๆ ของแต่ละคนจึงมิได้เริ่มต้น จากฐานเดียวกัน เด็กแต่ละคนมีศักยภาพที่จะเก่งในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านก็ได้ และ ความด้อยในด้านใดด้านหนึ่งมักจะได้รับการชดเชยด้วยความเด่นในอีกด้านเสมอ โดยที่ผู้บริหาร สถานศึกษามีบทบาทที่สำคัญคือ การปรับเปลี่ยนแนวคิดในการบริหารจัดการเพื่อการปฏิรูป การเรียนรู้ สนับสนุนและมีส่วนร่วมกับครูและผู้เรียนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (สำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 27-28)

นอกจากนั้นการกำหนดให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคล ในกฎหมายที่ว่าด้วยระเบียบ บริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 นับว่าเป็นการปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญ ซึ่ง สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มุ่งหวังยกระดับการศึกษาของชาติให้ได้มาตรฐานและจัดการศึกษาได้ อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยได้บัญญัติให้มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาทั้งด้าน วิชาการ งบประมาณ การบริหารบุคคลและงานบริหารทั่วไป ไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง การจัดองค์กรที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตาม กฎหมายมหาชนที่จัดบริการสาธารณะย่อมจะมีอิสระในการบริหารทั้งด้านทรัพยากรบุคคล และ อำนาจ หน้าที่ในกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ การมีกฎหมายกำหนดให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคลมี จุดมุ่งหมายที่สำคัญที่จะทำให้สถานศึกษามีอิสระ มีความเข้มแข็งในการบริหารเพื่อให้การบริหาร เป็นไปอย่างคล่องตัว รวดเร็วและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และประเทศชาติโดยรวม (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีนคร, 2546, หน้า ก) ขอขยาย

การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน การประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตราด, 2546, หน้า 33-34)

การนิเทศการศึกษาเป็นงานที่มีความสำคัญงานหนึ่งของการจัดและบริหารสถานศึกษา ในการพัฒนาการศึกษาสายสามัญหรือสายอาชีพต้องมีการนิเทศเป็นหลักของการจัดกิจกรรมบริหารสถานศึกษา เป็นกระบวนการของการศึกษาที่มุ่งส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนามาตรฐานของการศึกษา โดยเฉพาะผู้นิเทศต้องการความรู้ ประสบการณ์ และทักษะต่าง ๆ ในการนิเทศ ต้องการการสนับสนุน ต้องการขวัญและกำลังใจ ต้องการความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ขณะเดียวกันผู้รับการนิเทศต้องการการดูแลเอาใจใส่ ต้องการขวัญและกำลังใจและการสนับสนุนจากผู้นิเทศและผู้บริหารเช่นกัน (ปรียาพร วงศ์อนันตรโรจน์, 2546, หน้า 1) ในการนิเทศศึกษานั้นต้องตั้งอยู่บนหลักการด้านวิชาการ มีจุดมุ่งหมายชัดเจน เป็นประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความสามารถ เชิงสร้างสรรค์ ทั้งทางด้านความคิดเห็นและการกระทำ ใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ รวมทั้งการให้ขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาดำเนินไปด้วยมีประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นในที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการให้ครูสามารถปฏิบัติงานคือ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูประสบความสำเร็จในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ในการทำงาน เพื่อเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้ครูสามารถพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ นักเรียนเกิดการเรียนรู้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามความต้องการของหลักสูตร ด้วยเทคนิควิธีการที่หลากหลายเรียกว่า ครูมืออาชีพ สิ่งที่สำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารประสบความสำเร็จในการพัฒนาครู คือ การนิเทศภายในสถานศึกษาซึ่งเป็นการดำเนินการภายในสถานศึกษา ประกอบด้วยผู้บริหารและครูในสถานศึกษาร่วมมือกันเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน ทั้งในด้าน การพัฒนาหลักสูตร การค้นหาหรือสืบสวนข้อมูลเพื่อนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน การนิเทศภายในสถานศึกษามีความสำคัญ เนื่องจากเป็นการส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอน การนิเทศจากบุคคลภายนอกอาจจะลดลง ถ้ามีบุคคลซึ่งสามารถทำหน้าที่นิเทศภายใน ตลอดจนสิ่งสนับสนุนอื่น ๆ ประกอบกับบุคลากรภายในโรงเรียนมีความรู้ ความสามารถเพียงพอ และเป็นผู้รู้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนของตนเองมากที่สุด การนิเทศโดยบุคลากรในสถานศึกษา

จะทำให้บรรยากาศการนิเทศเป็นกันเองสามารถรู้ปัญหา แก้ไขได้ตรงจุดและสามารถติดตามการปฏิบัติงานหรือผลการนิเทศตลอดเวลา (วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์, 2538, หน้า 8)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ก, หน้า 179-180) ได้กำหนดไว้ว่า การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่ผู้นิเทศ ในสถานศึกษาประกอบด้วยผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารครูวิชาการ และครูที่ผู้บริหารมอบหมายดำเนินการ โดยใช้ภาวะผู้นำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจประสานงานและใช้ศักยภาพการทำงานอย่างเต็มที่ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนางานของสถานศึกษานั้น ๆ โดยส่วนรวม ให้เป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตร มาตรฐานการศึกษา การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นการร่วมมือกันของบุคลากรในสถานศึกษา ในการแก้ไขปรับปรุงหรือพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ กลวิธีการนิเทศภายในมีหลายวิธีการเลือกกลวิธีที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันปัญหาและสถานการณ์ของสถานศึกษา ผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาจำเป็นต้องมีคุณสมบัติด้านมนุษยสัมพันธ์ ความรับผิดชอบ ความรู้ ความสามารถทางวิชาการ และความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา ซึ่งการนิเทศที่พึงประสงค์คือการนิเทศระหว่างครูด้วยกันอันจะส่งผลให้สามารถพัฒนาตนเองและกลุ่มได้ การจัดการนิเทศภายในสถานศึกษาปฏิบัติได้หลายรูปแบบ การที่จะเลือกใช้รูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษาเป็นสำคัญ การดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมนั้น (Collaborative Supervision) เป็นความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษา (นิพนธ์ ไทยพานิช, 2535, หน้า 25)

การศึกษาของประเทศไทยกำลังมีการเปลี่ยนแปลงทั้ง โครงสร้างการบริหาร กระบวนการบริหารหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการวัดประเมินผล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตามบุคลากรในหน่วยงานมักเกิดความคับข้องใจในด้านความมั่นคงในตำแหน่งงานของตนเองเมื่อเข้าสู่ระบบใหม่ เกิดความคับข้องใจในความรู้ ความสามารถของตนเอง เมื่อเข้าสู่ระบบใหม่กล่าวคือ ตามความในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดให้มีการยุบรวมหน่วยงานบริหารส่วนกลางคือ กระทรวง ทบวง หรือหน่วยงานเทียบเท่ากระทรวงให้เหลือกระทรวงเดียว เพื่อความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการ กำหนดโครงสร้างการบริหารให้กระชับรัดกุม จากกระทรวงสู่เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาพร้อมกับมอบอำนาจให้เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษามีอำนาจในการบริหารจัดการมากที่สุด กำหนดโครงสร้างให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา กำหนดมาตรฐานงานของสถานศึกษา กำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารสถานศึกษา กำหนดคุณสมบัติของครู รวมทั้งกำหนดสิทธิและ

หน้าที่ของประชาชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของชาติและอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดความไม่มั่นใจของบุคลากรทางการศึกษาของชาติ ที่สำคัญที่สุดคือ ความรู้ ความสามารถของบุคลากรเมื่อเข้าสู่ระบบใหม่ บุคลากรส่วนใหญ่คับข้องใจที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิธีสอนจากเดิมมาเป็นสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการในการค้นหาความรู้ด้วยตนเอง การที่ผู้เรียนจะเกิดทักษะนี้ได้ ครูผู้สอนจำเป็นต้องสอนให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง หรือที่เรียกว่าการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ภาระงานของผู้บริหารหรือผู้initeคือสร้างความมั่นใจให้กับครูผู้สอนในการเปลี่ยนวิธีสอน การปรับเปลี่ยนวิธีสอนนี้ ผู้บริหารและผู้initeจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนความเชื่อและค่านิยมในการสอนที่ถูกต้องแล้ว พฤติกรรมการสอนจะเปลี่ยนแปลงตามความเชื่อและค่านิยมของครูผู้สอนเป็นหลักการเดียวกันกับยุทธศาสตร์ในการนิเทศงาน เพื่อการเปลี่ยนแปลง พัฒนาบุคลากรในหน่วยงาน หรือยุทธศาสตร์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (ลิตทิพร นิยมศรีสมศักดิ์, 2546, หน้า 6-7)

ในสภาพปัจจุบันเหตุผลและความจำเป็นในการนิเทศภายในสถานศึกษา เนื่องจากปัญหาหลักคือ การนิเทศไม่ทั่วถึงและการนิเทศไม่มีคุณภาพ ประการแรก อาศัยการนิเทศจากภายนอก เมื่อขยายโรงเรียนเพิ่ม ครูเพิ่ม การนิเทศภายนอกปฏิบัติได้ไม่ทั่วถึง จึงจำเป็นต้องมีการนิเทศภายใน จากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ครูดีมีโซผู้สอนดี มีความรู้ ประพฤติดีเท่านั้น หากแต่ยังต้องบริหารเวลาเพื่อสังคม ชุมชน พัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา ไม่หวังพึ่ง ไม่รอคอยพัฒนานิเทศกันเองให้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า วิจัยร่วมปรับปรุงงานวิชาการ ซึ่งแต่ละสถานศึกษามีสภาพข้อจำกัดไม่เหมือนกัน การที่คนภายในรู้เรื่องดีที่สุดกว่าคนภายนอก จะทำให้การพัฒนาการนิเทศภายในเป็นไปได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ปัญหาตัวเร่งที่สำคัญคือ ปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้ สภาพการสอนที่เปลี่ยนไป สื่ออุปกรณ์การสอน การประเมินและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ความเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็ว การปรับตัว การพัฒนาตนเอง พึ่งตนเองของสถานศึกษา ควรที่บุคลากรในสถานศึกษาจะต้องตื่นตัวและปรับปรุงตัวเองให้พัฒนา โดยใช้หลักนิเทศพึ่งตนเองโดยบุคลากรในสถานศึกษาเป็นหลัก (ชาวี มณีศรี, 2538, หน้า 201-202)

การนิเทศการศึกษาตามแนวคิดของ กลิคแมน (Glickman, 2004, p. 11) ประกอบด้วย การให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง (Direct Assistance) การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม (Group Development) การเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ (Professional Development) การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน (Action Research) การนิเทศการศึกษานั้นเป็นการจัดการบริหารการศึกษาด้านหนึ่ง เป็นการชี้แนะ

ให้ความช่วยเหลือ ความร่วมมือกับครูและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อปรับปรุง การเรียนการสอนของครูและเพิ่มคุณภาพของนักเรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายของการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ พิกุล มงคลเลิศตระกูล (2533, หน้า 17) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบ เจตคติของครูที่มีต่อการนิเทศภายในและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 ระหว่างโรงเรียนที่มีการนิเทศภายในอย่างมีระบบกับโรงเรียนที่มีการนิเทศภายในอย่าง ปกติในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ครูในโรงเรียนที่มีการนิเทศภายในอย่างมีระบบ มีเจตคติต่อการ นิเทศภายในดีกว่าครูที่ไม่ได้รับการนิเทศภายในอย่างมีระบบ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สูงขึ้น และ นรา อารังสุข (2544, หน้า 81-86) ได้ศึกษาความต้องการของครูในการนิเทศภายใน จากผู้บริหาร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ครูมีความ ต้องการในการนิเทศภายในจากผู้บริหารอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับคือ ด้านการ พัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม ด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ ด้านการพัฒนา หลักสูตร ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง และด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน ซึ่งประสิทธิผลของการนิเทศภายในสถานศึกษานั้นขึ้นอยู่กับความรู้และประสบการณ์ของผู้บริหาร สถานศึกษา สอดคล้องกับ เกรย์ (Gray, 1983, p. 1266-A) ที่ได้ศึกษาพบว่า สาเหตุการขาด ความรู้ ความเข้าใจการนิเทศมาจาก ขาดการฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจในการนิเทศ ผู้บริหารที่ไม่ได้รับการฝึกการนิเทศจะใช้เครื่องมือการประเมินผลที่ไม่ สัมพันธ์กับการสอน และงานวิจัยของ โดว์เลอร์ (Dowler, 1983, p. 2841-A) พบว่า ผู้บริหาร สถานศึกษาส่วนใหญ่ขาดความรู้ที่จำเป็นในการพัฒนาความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับการนิเทศ และ บลัมเบอร์ก (Purcell, 1995, p. 39 cited in Blumberg, 1984) พบว่า ในการนิเทศการสอน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมาก เนื่องจากครูขาดความเชื่อถือและ ขาดความมั่นใจว่าจะได้ประโยชน์ตรงตามวัตถุประสงค์ และยังมีความเห็นว่าการนิเทศการสอน เป็นสาเหตุทำให้เสียเวลาการสอนมาก

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เนื่องจากการ นิเทศภายในเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จากสภาพที่เป็นอยู่ปัจจุบัน สถานศึกษายังไม่สามารถจัดดำเนินการและสร้างระบบการนิเทศภายในสถานศึกษาได้ เนื่องจาก ข้อจำกัดบางประการของสถานศึกษา สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ (2536, หน้า 112) ที่ระบุว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้ทำหน้าที่นิเทศภายใน สถานศึกษาประมาณครึ่งหนึ่งไม่มีประสบการณ์ด้านการนิเทศ บุคลากรเหล่านี้ส่วนใหญ่ ปฏิบัติงานนิเทศโดยตำแหน่งหรือได้รับการคัดเลือกให้ทำหน้าที่นิเทศ เนื่องจากมีความสามารถ

เฉพาะด้านใดด้านหนึ่งและยังพบว่า ถึงแม้บุคลากรจะได้รับการพัฒนาความรู้ ความสามารถ อย่างเหมาะสม แต่บุคลากรส่วนใหญ่ยังต้องการพัฒนาความรู้ ความสามารถเพิ่มเติม จึงจำเป็นต้องเข้าไปส่งเสริม สนับสนุนให้โรงเรียนสามารถสร้างระบบนิเทศภายในที่ถาวรขึ้นภายใน สถานศึกษา ในการส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้จาก ความร่วมมือของบุคลากรในสถานศึกษา เป็นวิธีการพัฒนาคุณภาพที่ถาวรและนำไปสู่ ความสำเร็จที่คาดหวัง เครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของตนเองได้อย่างถาวร คือ การสร้างระบบการนิเทศในสถานศึกษา องค์ประกอบสำคัญที่จะ ช่วยให้ระบบนิเทศภายในสถานศึกษาประสบความสำเร็จนั้นคือ การนิเทศภายในสถานศึกษา ตามแนวคิดของกลิคแมน (Glickman) เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครูและบุคลากร ในสถานศึกษา ร่วมมือกันปรับปรุงงานด้านต่าง ๆ เป็นการส่งเสริมเพิ่มประสิทธิภาพการเรียน การสอน อันจะนำมาซึ่งคุณภาพของสถานศึกษาและของผู้เรียนให้อยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ ซึ่ง ผู้รับการนิเทศได้แก่ ครูผู้สอนและบุคลากรในสถานศึกษาทุกคน (จันทราณี สงวนนาม, 2545, หน้า 153)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ศึกษา และนำรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ตาม เกณฑ์มาตรฐาน ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามจุดหมายของหลักสูตร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและพัฒนา รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การนำเสนอรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ศึกษาวิธีการดำเนินการ โดยอาศัยแนวคิดของ กลิคแมน (Glickman, 2004, p. 11) เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาเป็น แนวคิดหลักซึ่งประกอบด้วย การให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง (Direct Assistance) การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม (Group Development) การเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ (Professional Development) การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) การวิจัย เชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน (Action Research) รวมทั้งหลักการนิเทศการศึกษาอื่น ๆ เป็นแนวคิด ประกอบ และใช้หลักการประเมินรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตาม

มาตรฐานการประเมินระบบของคณะกรรมการมาตรฐานสำหรับการประเมินทางการศึกษา

(Joint Committee on Standards for Educational Evaluation) ประเทศสหรัฐอเมริกา

(McMillan & Schumacher, 2001, pp. 530-531 citing Owen, 1993, pp. 41-45)

ประกอบด้วย มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standard) มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standard) มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standard) และมาตรฐานด้านความถูกต้อง (Accuracy Standard) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้คือ

1. ขอบเขตของเนื้อหา การวิจัยรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้แนวคิดหลักของการนิเทศภายในสถานศึกษาของกลิคแมน (Glickman) ประกอบด้วย การให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม การเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ การพัฒนาหลักสูตร และการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

2.1 ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน จำนวน 4 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสำรวจความต้องการนิเทศภายในสถานศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2547 แบ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 115 คน ครูผู้สอน จำนวน 115 คน รวมทั้งสิ้น 230 คน

2.3 ผู้ทรงคุณวุฒิที่ใช้ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาและโครงสร้าง จำนวน 9 คน

2.4 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองหาประสิทธิภาพของรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้มาจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

2.4.1 กลุ่มที่ 1 ใช้ตรวจสอบประสิทธิภาพของรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นกลุ่มทดลองกลุ่มเล็ก จำนวน 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ครูผู้สอน จำนวน 26 คน

2.4.2 กลุ่มที่ 2 ใช้ตรวจสอบประสิทธิภาพของรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นกลุ่มทดลองกลุ่มใหญ่ จำนวน 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 6 คน ครูผู้สอน จำนวน 56 คน

2.5 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบประเมินการใช้รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 25 คน

2.6 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองภาคสนาม รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน จำนวน 9 โรงเรียน คือ โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน ครูผู้สอน
จำนวน 66 คน ได้มาจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. ตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรที่ศึกษาครั้งนี้คือ กรอบแนวคิดการนิเทศการศึกษา
ซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดของของกลิคแมน (Glickman) ใน 5 ด้าน ดังนี้

3.1 การให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง ประกอบด้วย

3.1.1 การให้คำปรึกษาแนะนำการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

3.1.2 การสังเกตการสอน

3.1.3 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

3.2 การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม ประกอบด้วย

3.2.1 การทำงานโดยยึดวัตถุประสงค์

3.2.2 กระบวนการทำงานภายในกลุ่ม

3.2.3 การส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3.2.4 การแก้ปัญหาของกลุ่ม

3.3 การเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ ประกอบด้วย

3.3.1 ความรู้ในสาขาวิชาที่สอน

3.3.2 ความเข้าใจในตัวนักเรียน

3.3.3 ความเข้าใจในหลักการจัดการเรียนการสอน

3.3.4 ความมีบุคลิกภาพดี

3.3.5 ความมีคุณธรรม จริยธรรม

3.4 การพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย

3.4.1 การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

3.4.2 การนำหลักสูตรไปใช้

3.4.3 การประเมินผลการใช้หลักสูตร

3.5 การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน ประกอบด้วย

3.5.1 การวิจัยเกี่ยวกับวิธีสอน

3.5.2 การวิจัยเกี่ยวกับสื่อการสอน/นวัตกรรม

3.5.3 การวิจัยเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

3.5.4 การวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเรียนการสอน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เนื่องจากเป็นรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย มีดังนี้

1. ได้ทราบความต้องการและข้อเสนอแนะในการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เสนอสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้ในการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
2. ได้รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เสนอสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้ในการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
3. ได้รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับผู้สนใจผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาไปใช้ดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา
4. รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับนักวิจัยอื่น ๆ ทำการวิจัยเพื่อขยายผลการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. รูปแบบ หมายถึง วิธีการ กระบวนการในการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นระบบ ได้จากการศึกษาความต้องการและสังเคราะห์กับแนวคิดกับการนิเทศการศึกษาของกลิคแมน (Glickman) ใน 5 งาน คือ การให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม การเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ การพัฒนาหลักสูตร และการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน

2. การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการร่วมกันของผู้บริหาร ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพศึกษาในสถานศึกษา ทั้งในด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และการจัดกิจกรรมเสริมอื่น ๆ ประกอบด้วย

2.1 การให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้รับการนิเทศสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้สอดคล้องเหมาะสมกับปัญหาความต้องการของผู้รับการนิเทศ ผู้เรียน โดยปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง

2.2 การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม หมายถึง การปฏิบัติงานที่เน้นการสร้างหรือพัฒนากลุ่ม โดยการให้ความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ให้กับสมาชิก วิธีการทำงานโดยยึดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม บทบาทของสมาชิก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหาและการพัฒนากระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม

2.3 การเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้รับการนิเทศมีความรู้ ความเข้าใจในวิชาที่สอน หลักการและเทคนิคการสอน ความเข้าใจในผู้เรียน มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครู มีบุคลิกภาพดี มีความคิดสร้างสรรค์ มีคุณธรรม จริยธรรม

2.4 การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การมีส่วนร่วมของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลการใช้หลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ท้องถิ่น ชุมชนและสถานการณ์ในปัจจุบัน รวมถึงการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา

2.5 การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้รับการนิเทศสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการ กระบวนการวิจัยที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหา และการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมอื่น ๆ

3. ประสิทธิภาพของรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง การประเมินรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้เกณฑ์ของคณะกรรมการด้านมาตรฐานสำหรับการประเมินผลทางการศึกษา (Joint Committee on Standards for Educational Evaluation) ประเทศสหรัฐอเมริกา ใน 4 ด้าน ประกอบด้วย

3.1 ด้านความเป็นประโยชน์ หมายถึง รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความสอดคล้องและตอบสนองต่อความต้องการ ความสนใจของผู้นำข้อมูลไปใช้ ขอบเขตของสาระรูปแบบตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการนิเทศการศึกษา

3.2 ด้านความเป็นไปได้ หมายถึง รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ การมีส่วนร่วมวางแผนการประเมิน การประเมินผลเป็นไปตามแผน ผลการประเมินมีประสิทธิภาพและคุ้มค่ากับค่าใช้จ่าย

3.3 ด้านความเหมาะสม หมายถึง รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความเหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษา หลักการนิเทศการศึกษา และการจัดการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ โดยมีการรายงานผลด้วยความยุติธรรม

3.4 ด้านความถูกต้อง หมายถึง รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการนิเทศศึกษา จากแหล่งข้อมูลและสารสนเทศเชื่อถือได้ มีการรายงานผลที่ชัดเจนตรวจสอบได้

4. สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

5. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ข้าราชการครูที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

6. ครูผู้สอน หมายถึง ข้าราชการครูที่ปฏิบัติหน้าที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริมอื่น ๆ ในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน